

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2018 | ÅRGÅNG 22

Bokförlaget THALES

DAVID ANDERSSON: *Med skuldkänslan som drivkraft: Om svenska Israelvänner och västfiender*, Stockholm: Timbro, 2017.

SKULD ÄR TEMAT FÖR David Anderssons *Med skuldkänslan som drivkraft: Om svenska Israelvänner och västfiender*, men inte enbart på det sätt som titeln anger. Den skuldkänsla som åsyftas är dels den som vissa liberaler, bland dem Herbert Tingsten och Per Ahlmark, enligt författaren upplevde gentemot det judiska folket efter Förintelsen. Dels syftar Andersson på en skuldkänsla som andra debattörer, såsom Göran Palm, Staffan Beckman, Jan Myrdal och Olof Lagercrantz, ska ha upplevt inför västs kolonialisering och förtryck av folk i Afrika, Asien och Latinamerika.

Men boken fördjupar sig trots titeln inte explicit i fenomenet skuld. Syftet sägs istället vara »att beskriva dessa två världsbilder och några av de personer som företrädde dem» (s. 7). De två världsbilderna är Tingstens och Ahlmarks syn på Förintelsen som en helt unik händelse, »som vår civilisations stora trauma» (s. 6), medan vänsterdebattörerna hävdade att Förintelsen liknade andra västerländska övergrepp, såsom kolonialism, fortsatt utsugning av tredje världen och Vietnam-kriget. Andersson ser Israel-debatten under 1960- och 70-talen som en konsekvens av motsättningen mellan dessa världsbilder, liksom 2000-talets diskussioner om antisemitism, terrorism och yttrandefrihet. Boken analyserar ett antal svenska intellektuella debatter från 1960- till 90-tal, om Israel-Palestina-konflikten, om kolonialismens brott och om antisemitism.

Att känna skuld för andras brott

DET SKULDTEMA SOM titeln syftar på är annars ett intressant fenomen. Vi lever i en tid då kollektiv hålls ansvariga för vad deras föregångare har gjort. Regeringsföreträdare avkrävs ursäkter för förbrytelser som människor som styrt staten för flera generationer

sedan har begått mot förfäder till nu levande personer. Detta är begripligt eftersom vi så ofta tänker i kollektiva termer, men för i synnerhet liberaler borde det vara tveksamt. Varje kollektiv består av individer, och hur kan individer bära skuld för sådant som inträffade innan de var födda eller medan de var små barn?

Ett bra svar på frågan menar jag är att skuld är kopplad till möjlighet att påverka. Jag kan inte ha skuld för att mina far- och morföräldrar inte gjorde tillräckligt för att motsätta sig Hitlers expansion, rädda flyende judar, eller hjälpa Stalins offer. Inte heller för de grymheter västerlänningar begick under kolonialtiden. Men, i den mån jag kan påverka, har jag skuld till sådant som sker nu: postkolonial rasism i min omgivning, stängda gränser för dagens flyktingar, dagens antisemitism och hets mot muslimer i Sverige. Och den klimatkatastrof som just nu utspelar sig därför att min generation inte har tagit klimathotet på tillräckligt allvar för att genomföra de nödvändiga samhällsförändringarna.

Sådana frågor hade kunnat diskuteras utifrån bokens empiri. Tyvärr görs inte det: titeln om skulden som drivkraft lovar ett tema som behandlas bara i förbifarten.

Temat vänsterns skuld

DET TEMA SOM ISTÄLLET behandlas är det vi vid detta laget väl känner från delar av den debatterande högern: vänsterns skuld från 1960-, 70- och 80-talen. Skuld för stöd till eller brist på avståndstagande från Sovjet och andra diktaturstater. Och i denna bok också skuld för antisemitiska uttalanden. Ett givet Timbro-tema alltså. Nu vill jag inte påstå att det inte finns skyldiga här. Andersson gräver fram tydligt antisemitiska argumentationer från vissa vänsterdebattörer och även minst sagt tvivelaktiga uttalanden om Pol Pot och andra diktatorer. Detta har författaren gjort med omsorg. Mot dessa vänsterdebattörer ställs högerdebattörer som tagit avstånd från antisemitism och diktaturstöd.

Olika debatter analyseras, framför allt Israel-Palestina-debatter. Mycket är här välgjort och författaren är uppenbarligen fascinerad av många av de författare vars alster han analyserar. Han visar ock-

så att han kan skilja ut litterära kvalitéter även hos de författare vars politiska åsikter han ogillar. Det är ett omfattande arbete nerlagt på boken.

... och bara vänsterns

DET FINNS EN enögdhet i *Med skuld känslan som drivkraft* som gör att författaren kritiskt nagelfar vänster-/västkritiksidans framställning av Förintelsen men aldrig den andra sidans (brist på) framställningar av kolonialismens brott. Detta blir tydligt i det kapitel som behandlar debatten om Sven Lindqvists *Utrota varenda jävel* som utkom första gången 1992. Andersson ser den framför allt som ett försök att »avdemonisera» Förintelsen och som »ett ursinnigt angrepp på västvärlden» (s. 167). Lindqvist driver, som Andersson skriver, tesen att Förintelsen var en fortsättning på europeisk kolonialism och ett uttryck för en ekonomiskt motiverad expansionism. Detta är förvisso en diskutabel tes som också blev starkt ifrågasatt i debatten: Lindqvist tycks bortse från den roll som den urgamla antisemitismen i Europa spelade i förföljelsen av judarna.

Men boken är i synnerhet ett ursinnigt angrepp på *kolonialismens rasism och folk mord*. Detta är vad boken framför allt handlar om och Lindqvist belägger övergreppen i detalj och drar linjer till 1990-talets svenska rasism. Boken väckte alltså debatt men fick också mycket positiv uppmärksamhet: den nominerades till Nordiska Rådets litteraturpris, belönades med Aniara-priset och har (enligt Wikipedia) översatts till 14 språk. Jag läste nyligen om den och finner till skillnad från Andersson klara litterära kvalitéter (det gjorde i samband med att den kom ut även bl.a. PO Enquist). Men det som framför allt gör boken så läsvärd än idag är dissektionen av det sena 1800-talets rasism och koloniala folk mord. Det är här jag hade velat att Andersson också hade granskat de borgerliga författarna i debatterna.

Men det hade blivit en helt annan bok. Den Timbro-bok som föreligger letar upp vänsterns skuld (i form av ett antal intellektuella). Det framgår egentligen redan av titeln: högerdebattörerna är Israelvännar och vänsterdebattörerna västfiender. Hade högern

inga andra fiender än ett gäng vänsterintellektuella i Sverige? Medan vänstern var allmänt fientlig och avståndstagande? Det är i sig inget fel med en granskning av en sida i en debatt, men det hade varit ärligare att framställa boken så än som en beskrivning av två världsbilder som står emot varandra.

→

Kristina Boréus